

О.А. Покровська, канд. філол. наук, доц. (*ХДУХТ, Харків*)

МОВНИЙ АСПЕКТ У КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Мова як засіб обміну інформацією є важливою складовою консолідації нації. Саме вона забезпечує єдність, духовний і культурний розвиток національної спільноти, сприяє збереженню національної ідентичності, ментальний розвиток. Мова є могутнім засобом зміцнення національної свідомості, у державотворчому процесі дозволяє виокремити держави з-поміж інших країн, утверджує нації і держави серед багатомовної спільноти. Національна самосвідомість є активною складовою державотворення, її сутність – концентрація національного духу в площині саморозвитку та формуванні державницької волі народу. Адже тільки усвідомивши себе як націю, ми зможемо посісти належне місце серед європейських країн.

Реалії сьогодення змушують українців більш активно осмислювати свою історію, повертатися до національної мови. Осмислене, інтелектуальне прийняття українства передбачає наявність у людини національної самосвідомості. Національна самосвідомість є складною системою духовних феноменів, які формуються у процесі історичного розвитку нації і відповідно відображують головні засади її буття. Слід зазначити, що серед учених немає єдиного підходу до визначення поняття, розуміння сутності та змісту. На нашу думку, це обумовлюється як складністю самого суспільного феномену, так і неможливістю протягом тривалого часу повноцінно його досліджувати. Адже відомо, що тривалий час етнопатристична проблематика була під тиском тоталітарної ідеології та класової упередженості, що призвело до звуження дослідницького поля національної свідомості й неможливості її розгляду як окремого предмета наукових досліджень. Приєднуючись до науковців, які присвятили праці окресленій тематиці, можна зупинитися на такому визначенні: національна свідомість – це сукупність соціальних, економічних, політичних, моральних, етичних, філософських, релігійних поглядів, норм поведінки, звичаїв і традицій, ціннісних орієнтацій та ідеалів, в яких виявляються особливості життєдіяльності націй та етносів.

Поняття національна свідомість охоплює широкий спектр процесів, ідей, прагнень, які в цілому утворюють духовний універсум

нації. Його сутність – в єдності індивідуального і спільного. Можна виділити такі основні складові національної свідомості: сприйняття навколишнього світу та ставлення до нього; усвідомлення національно-етнічної належності; ставлення до історії та культури своєї національно-етнічної спільноти; ставлення до представників інших націй і національностей; патріотичні почуття та патріотична самосвідомість; усвідомлення національно-державної спільності.

Розвиток національної самосвідомості передбачає появу таких національних почуттів: любові до Батьківщини, до народу, причетності до його долі, національної культури і рідної мови; національної гордості. Можна стверджувати, що процес становлення нації, національної самосвідомості є довготривалим, складним. На думку багатьох науковців, рушійним фактором у формуванні історичної долі українців був недостатній рівень їхньої національної свідомості. Припинення національної гідності, утиски розвитку мови, культури негативно позначаються на збереженні національної самосвідомості, що і віддаляє націю на роки не тільки від розвитку, а й від власної поваги, прагнення до самозбереження як національної спільноти.

Національна мова і культура створює невидиму сферу, яка формує людину, її характер, менталітет, стиль життя, людина потрапляє у систему несвідомих правил, мовних звичок, стереотипів, які супроводжують його все життя. Отже, мова не лише в свідомості, а й підсвідомості людей. Погляд українців на навколишній світ і на себе певною мірою відображається в мові, яку необхідно сприймати не як мовознавчу категорію, а як систему поглядів на життя, природу і суспільство. Досліджуючи мову і українознавчий світогляд, С.Я. Єрмоленко слушно зауважує, що важливо правильно розуміти питання щодо формування мовно-національної свідомості українців. суть якої автор вбачає не в тому, що люди не усвідомлюють значення, мови в процесах державотворення, а в тому, що зруйновано суспільний ґрунт засвоєння української мови, втрачено національні орієнтири в збереженні національної культури й мови, зруйновано мовне середовище, яке безпосередньо визначає пріоритети і практично сприяє виробленню мовного автоматизму, засвоєнню мовного коду.

Перспективним шляхом формування національного світогляду та мовної стійкості підрастаючого покоління має стати використання українознавчого стрижня соціокультурної лінії у сфері масової культури. Мова має бути пріоритетною в суспільному житті української нації.